

Præstø Lokalhistorie

Præstø Lokalhistoriske Arkiv & Lokalhistorisk
Forening for Præstø
25 årgang - Nr. 3. september 2015

Indhold

Udgiver: Præstø Lokalhistoriske Arkiv, Lindevej 45, Præstø 4720.

Tlf.: 5536 3109. E-mail: lokal@praesto-arkiv.dk

&

Præstø Lokalhistorisk Forening. Formand Dorte Worsøe, Faksevej 8, Præstø

Tlf.: 2623 3724. E-mail: lystskovhuset8@mail.dk

Redaktion: Hans Chr. Thomsen Egestræde 3, Skibinge, Tlf.: 4241 7651,

E-mail: hctka@mail.dk

Dorte Worsøe, Faksevej 8, 4720 Præstø. Tlf. 2623 3724

E-mail: lystskovhuset8@gmail.dk

Forsidefoto:

Bagsidefoto:

Præstø Lokalhistorie udkommer 4 gange årligt, og dækker Præstø sogn og landsogn, Beldringe, Baarse, Skibinge, Allerslev og Jungshoved

Medlemskab af Lokalhistorisk Forening koster årligt 100 kr. for enlige og 150 for ægtepar. Indmeldelse kan ske hos Søren Jørgensen. Lindevej 44 1. 4720. Præstø. Tlf.: 5599 2080. E-mail: sorenerikjorgensen@gmail.com

Tryk: Nordfalsters Bogtrykkeri . ISSN: 1903-0886

Arkivets åbningstider: Mandag kl.13—16 og 1. lørdag i måneden kl.10—13 i perioden 1. sept. – 30. april. Juli måned er lukket.

Lindevej 45, 4720 Præstø Tlf.: 55 36 31 09,

E-mail: lokal@praesto-arkiv.dk

Arrangementer

Præstø Lokalhistoriske Selskab

Torsdag d. 22. oktober i Bernhards baghus kl. 19.30.

Ole Hansen fortæller om pottemagerriet Rødeled og Familien Knudsen.

19. november i Bernhards baghus på 1. sal kl. 19.30

Godsforvalter Henning Tønnesen fra Beldringe holder foredrag, som han har kaldt "Fra fæste til Frihed"

Præstø Lokalhistoriske Arkiv

Lørdag d. 14. november er det '**Arkivernes dag**'. På dagen holder Lokalarkivet åbent fra kl.10 til 13 hvor vi i år har fokuseret på pottemageren på Rødeled. Så med starten i 1898 med flytningen fra Adelgade og til Rødeled med de 3 generationers liv på adressen og til i dag hvor det er en fond, er der sket meget.

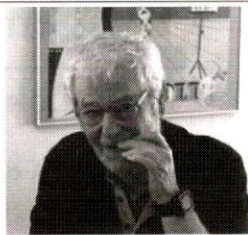
Udstillingen er sat op i samarbejde med nuværende leder af Rødeled John Holmer og Præstø Lokalhistoriske Arkiv. Udstillingen vil i hele november måned kunne ses på Biblioteket, hvor der på dagen vil blive vist film o.l. på Lokalarkivet og Rødeled vil være åbent med arbejdende værksted og salg til julen.

Alle er velkomne

Og så tager jeg lige en cigar til

Stoffer

Hans Chr. Thomsen

Vagn Bro (1894 -1966) var politimester i Præstø i to omgange – 1928-30 og 1935-43. Læsere, for hvem hans navn er en by i Rusland, skal henvises til hans rolle i et karneval i 1958. Her blev han landskendt, da han i åben karekørte sammen med Vivi Bak - datidens danske svar på det franske sexsymbol, Brigitte Bardot. Hun var iført en mini-bikini under en gennemsigtig Ole Lukøje-natkjole – det fremgår som regel ikke, hvad Vagn Bro var iført!

Hændelsen markerede en mere sanselig efterkrigsperiode med økonomisk opsving set i forhold til knapheden i den mellemkrigstid, som politimesteren fik i Præstø. Ikke fordi knapheden fik ham til at hænge med skuffen. Ef-

ter et sent selskab blev han vel ude i Præstø-natten grebet i armen af en kraftig herre og fulgt til sit natlogi gennem købstadens smalle gader. Det tog han med godt humør og belønnede sin støtte med en god cigar. Dagen efter fik han at vide, at det var den lokale natbetjent, Stoffer, der havde fået besked på at tage sig af ham. Fremover afrundede politimesteren derfor sin selskabelighed ude i byen med et ”Tak for i aften” og ”og så tager jeg lige en cigar til Stoffer”.

En konservativ by

Vagn Bro havde ikke alene et godt humør, men også en original humor – som da han gav sig selv en bøde for at køre for hurtigt. Han var uddannet jurist og medlem af folketinget for

Venstre i en stor del af mellemkrigstiden. Om byens konservative sagde han i sine erindringer – om det nu skyldes det traditionelle fjendskab mellem Venstre og konservative eller ej - ”Ganske enkelte gamle konservative slægter med navne som Grønvold og Tolderlund havde i årtier siddet i de store forretninger og holdt mange fremskridt nede. Det var omkring århundredskiftet på tale, at an-

delsslægteriet skulle anlægges ved Præstø – det blev imidlertid Masned-sund – et yderpunkt i amtet – ligesom man i hin længst svundne tid drøftede, om statsbanen skulle være anlagt, så den passerede Præstø. Men de gamle købmandsslægter havde nok i sig selv; de ville ikke have socialister til byen, og den lille Præstøbane måtte kun have en arm til Mern”.

Præstø besat

Det var også Vagn Bro der modtog en særpræget gæst en morgen i 1940.

Den 9. april 1940 trillede en enlig tysk motorordonnans op gennem Adelgade og videre frem til politistationen på Torvet, hvor han erklærede Præstø for besat. Politimesteren, Vagn Bro, kunne se frem til en snarlig ankomst af en bataljon værnemagtssoldater, og de skulle indkvarteres i byen og dens omegn. Det havde han at sørge for. Soldaten var lidt nervøs - ene mand i fjendeland.

Der var engang...

Vagn Bro elskede Præsto, og han giver i sine erindringer et billede af en anderledes og svunden tid. En tid med hestetrukken kanefart i Adelgade ved vintertide. En årlig sprøjtefest på torvet,

hvor sprøjte og slanger blev afprøvet med efterfølgende "slukefter" på Central Hotel. En tid hvor natbetjent Christoffersen, med tromme og trommehvirvler kundgjorde møder og politianordninger om snyrdning. En tid hvor politikorpset i "sluttet marchkolonne

Borgervæbningen marcherer gennem byen ca. 1931. Det er Vagn Bro længst til højre med kasket og i civil. Borgervæbningen opstod i 1800-tallet som et assistancekorps for politiet og brandkorpset.

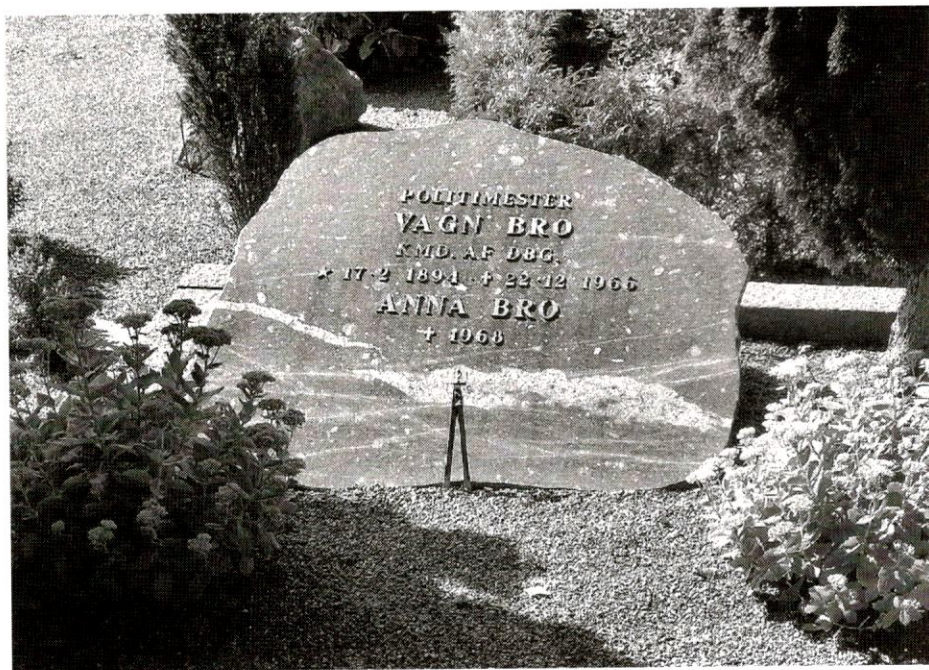

med fane og tromme og horn” drog gennem byen på den årlige udflugt ”tilviftet fra vinduerne af byens damer”. Anderledes blev der så viftet, når korpset ud på natten vendte tilbage fra en af omegnens ”nedhælningscentraler” med – skal man sige – betydelig undergravende fanebæring?

Denne usædvanlige politimester, politiker, Kommandør af Dannebrog og

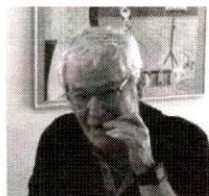
renæssancemenneske tilbragte sine sidste år i Præstø, hvor han lige nåede at færdiggøre erindringsbogen ”De næste 25 år”, der efterfulgte ”Politimesteren fortæller”.

Vagn Bro ligger sammen med sin kone begravet på byens kirkegård. På stenen står bl.a. ”KMD AF DBG”, som hermed er videregivet det private initiativ til fri oversættelse.

Christendom er ikke hans sag

Hans Chr. Thomsen

”Religionen”, sagde statsminister Anders Fogh for et stykke tid siden, ”fylder for meget i det offentlige rum”. Det kan man naturligvis være enig eller uenig i, og i øvrigt gøre sig sine tanker om, hvor meget den fylder i kirken selv. Jeg mener, kirkegængerne står jo ikke ligefrem i kø i disse år for at få et ord eller to med på vejen af præsterne. For hvis whiskybæltepræsten Thorkild Grosbølls ord er repræsentative, så er det nogle steder så som så med troen i kirken selv. Det var ham, der for nogle år siden meddelte en undrende offentlighed, at han hverken troede på en skabende gud, opstandelsen eller det evige liv.

En rationel præst

Hvis Biskop Balle (1744-1816) står til troende, var der også på hans tid Grosbøll-typer på prædikestolen. Biskopper skulle efter Reformationen i Danmark (1536) foretage såkaldte visitationsrejser for at overvåge, om den officielle kristendom blev overholdt. De var en slags religiøse kommissærer, og i 1799 foretog Balle sådan en rejse til kirkerne i bl.a. Jungshoved, Baarse, Beldringe og Skibinge. Her var ikke alt, som det burde være.

Allerslev

I Allerslev var sognepræstens prædiken i orden. Hr. Hansen hed han. Prædikenen havde været opbyggelig, og konfirmanderne var også blevet ordentlig undervist i Lærebogen i Lu-

thers lære, som Balle selv var medforfatter til. Og kirkesanger Zimmer sang også udmærket – ”skikkelig” sagde Balle om hans sang.

Jungshoved

Værre stod det til i Jungshoved, hvor Peter Ditlev Faber prædikede. Han forelæste på biskoppens besøgsdag om fordom og overtro, og han talte godt og skarpt noterede Balle, men røbede også, ”at Christendom ikke er hans sag”.

Biskop Balle var en gammeldags teolog, og i Faber stødte han på en moderne såkaldt rationalistisk præst, dvs. en præst, der var inspireret af 1700-tallets oplysningstid. De præster mente, at meget kunne forklares ad fornuftens vej.

Peter Ditlev Faber var præst i Jungshoved fra 1795-1810, og det var ikke kun Biskop Balle, der var utilfreds med ham. Menigheden havde det heller ikke for godt med pastoren og hans fornuft, og det selvom han også oplyste sine sognebørn om landbrug. På en efterfølgende

visitationsrejse måtte Balle henstille til Faber om at koncentrere sig lidt mere om kristendommen og ikke ”sætte Kristus til side, men at huske ham og følge ham”. I 1810 tog Faber sin afsked og blev i stedet landmand på Falster. Et par år efter fik han bevilling som købmand og strandingskommissær på Lolland, og 10 år senere var han at finde på Ålborg-kanten, hvor han havde købt to landbrug.

Faber var et usædvanligt menneske – teolog, landmand, købmand, landøkonom med et betydeligt forfatterskab, oversætter, udgiver af tidsskrifter, modtager af en guldmedalje for et forslag om indretningen af et bibliotek til almuens brug og digter. Det var ikke en hvem som helst, Biskop Balle havde visiteret.

Skibinge

Det stod ikke meget bedre til med den korrekte kristendom i Skibinge. Her hed præsten Hr. Bøgh. Som Faber

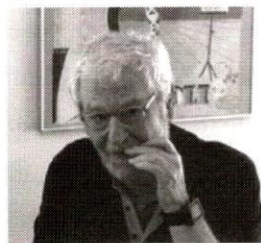
havde også han ordet i sin magt, og som Faber gik også han "Jesu Forsøning forbi". I Barse og Beldringe var præsten syg, så i hans sted prædikede kapellanen Hr. Søb. Han var ikke teolog, og det frelste ham måske fra oplysningstidens "vranglere".

Han var i alt fald grundig, ordentlig og lærerig. Med årene blev enten biskop Balle eller pastor Bøgh mildere, for ved et senere besøg sagde Balle om Bøgh, at hans prædiken var i "god Orden til Opbyggelse".

Præstø besat

Hans Chr. Thomsen

I disse år kommer der danske soldater hjem i kister. Der ud over kommer soldater med posttraumatiske problemer efter deres tjeneste i Irak eller Afghanistan. Hvordan det er, at være en almindelig borger – uden bombehabit - i et af de lande må være skrækindjagende. Hvis vi skal finde dansk sammenligningsgrundlag, skal vi lokalt ikke til 2. verdenskrig, selvom Gestapo havde et regionalt hovedkvarter i Præstø, og selvom nogle få Præstøborgere kom til at betale en høj pris i den forbindelse.

Lejesoldater

Hvis vi skal finde noget der ligner, skal vi til lejesoldaternes hærgen i Præstø i forbindelse med svenskekrigene i midten af 1600-tallet. De lagde Præstø og

dele af landdistrikterne så godt som øde.

Plyndringer

Da de svenske tropper ankom til Præstø i februar 1658, forlangte de penge for ikke at plyndre byen. Det fik de, hvorefter de plyndrede den! Og de udvidede gesjæften ved at kræve en stor brandskat i to omgange, hvortil yderligere kom lønninger, mad og logi, levering af heste til krigsføringen m.m. Kort sagt, så ruinerede de byen og store dele af oplandet. I Skibinge f.eks. var der overhovedet ikke sået korn, og landsbyen var så godt som øde og gårdene ødelagte.

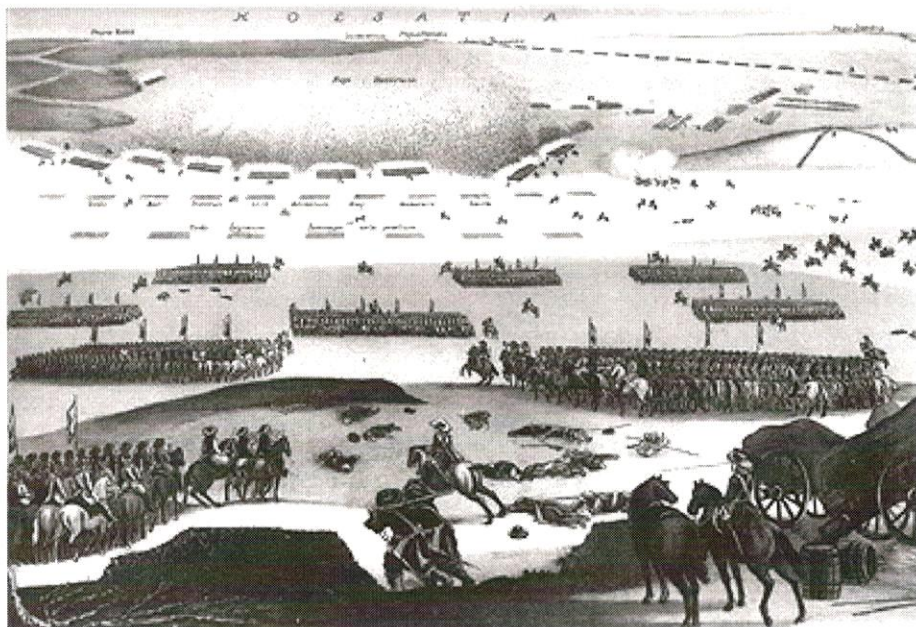
Skaderne

Den 21. marts 1661 opgjorde borgmesteren i Præstø skaderne i en skrivelse til kongen, hvor det bl.a. fremgår, at lidt over 40 gårde og huse var ødelagte eller forladte. På Jungshoved havde svenskerne slået alle vinduer i stykker og støbt kugler af blyet på slotstårnet.

Drab

Skaderne var ikke kun materielle. Lejesoldaterne lagde ud med at myrde herredsfogeden i Vordingborg. Landsknægtene i lejetropperne udgjorde et blandet klientel af englændere, tyskere, hollændere, kosakker, nordmænd, svenske naturligvis og sågar også danske-

Svenskerne går over Storebælt. Maleri af J.P. Lemke, 1658

re. De myrdede omkring sig og voldtog.

En enkelt kvinde forsvarede sig så effektivt, at voldtægtsmanden døde af det. Hun blev efterfølgende halshugget og fik sit hoved sat på stave. I august måtte kongen skrive til alle sine lensmænd, at de skulle sørge for, at døde på markerne blev begravet.

Tvangsudskrivninger

En af grundene til at nogle gårde lå øde var, at svenskerne indrullerede bønder i hæren. Ved stormen på København var de i første geled med stiger og broer – fungerede altså som kanonføde.

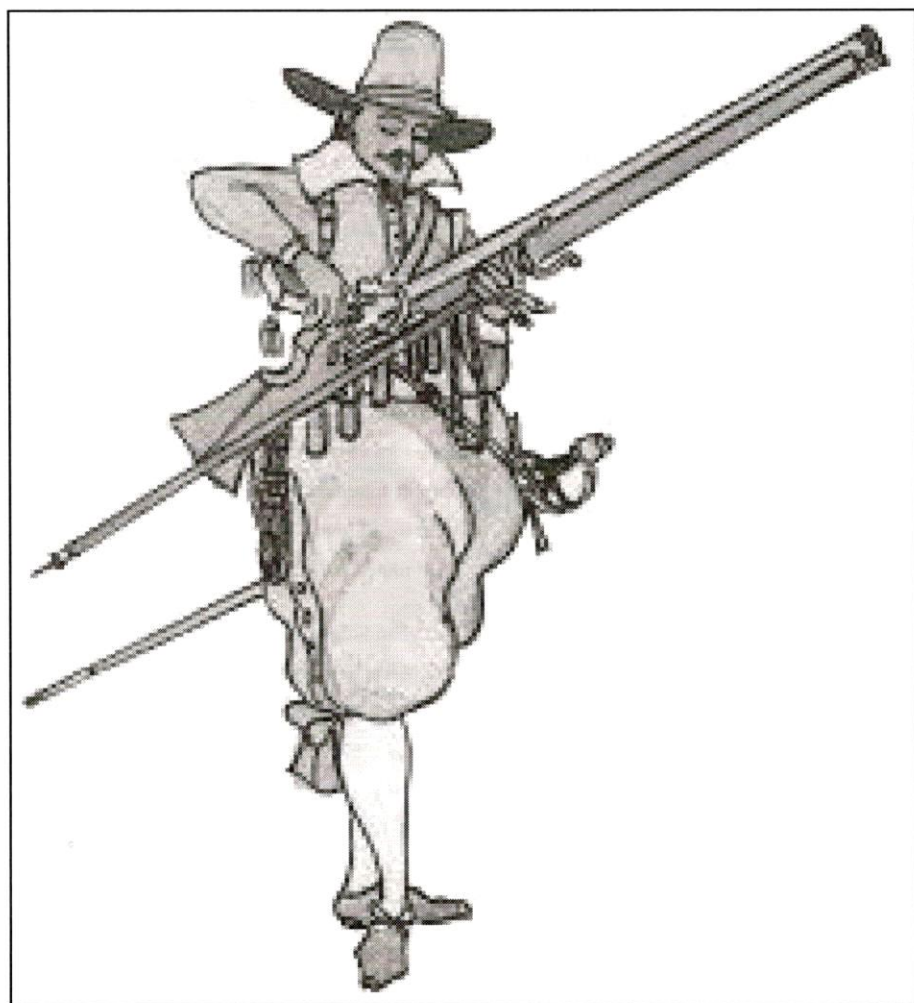
Retsvæsnet

En konsekvens af de svenske troppers tilstedeværelse var, at retsvæsnet delvist brød sammen, som man kan se i protokollerne fra bl.a. retten i Baarse. Slagsmål og voldshandlinger af forskellig art hørte til dagens orden. At gårdene henlå øde, betød mangel på sæd i området,

og det blev ikke bedre af, at Tubæk Mølle blev plyndret for korn. Leveomkostningerne steg – det samme gjorde tyverierne.

Bybrande

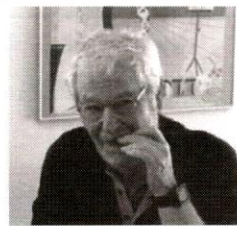
Nu kommer en ulykke sjældent alene. 1600 -tallet var overhovedet et af Præstøs hårdeste århundreder med en stormflod i 1625 og delvis nedbrænding af byen i 1641, 1645, 1668 og 1670. Og forude ventede pesten i 1700-tallet og endnu 3 bybrande.

Dansk soldat i 1600-tallet. Tegning fra Østfyns museer

Hans Hansen, Mern - væver

Hans Chr. Thomsen

Det er ikke så tit, at Præstø har bidraget til den store historie, men engang skete der noget på torvet i Præstø, der efterfølgende er roget direkte ind i de fleste skildringer af Danmarks-historien. Året er 1848, det er efterår, og ene-vælden er på held. Overalt er der opdrift i samfundet, og dagen igennem er hestevogne hastet mod byen. Pladsen foran rådhuset er proppet med mennesker, og efterhånden er der samlet 900. Snart kan en af de mest spekta-kulære valgprocesser i dansk politisk historie tage sin begyndelse. Det er torsdag d. 5. oktober

Borgere og bønder

Mængden på torvet skal vælge en kandidat, som skal medvirke til skabelsen af en ny grundlov, dvs. indførelse af demokratiet i Danmark. Borgere i Præstø har opstillet en kø-benhavner – H.N. Clausen, der er professor udi teologi. Bønderne ville have den lokale husmand, Hans Hansen – kendt som Væveren fra Mern - der er stærkt engageret i en forbed-

ring af almuens kår. Det var by kontra land, overklasse kontra underklasse.

Forud for valget havde en ung præst i byen prøvet at svine væveren til. Denne havde i sin ungdom været arresteret for tyveri, men var blevet frikendt. Hvis han var blevet dømt, var han ifølge loven ikke valgbar. Det var bl.a. det, den unge Guds mand gik efter.

Valghandlingen bliver styret af pastor Rørdam fra Mern. Stemningen er fortættet, og pastoren åbner mødet med en anbefaling af teologiprofessoren. Han er den værdigste, mener han med en henvisning til rygterne om væverens kriminalitet. Rørdam efterfølges af endnu en from, kateket Hagerup, der ligeledes anbefaler Clausen.

Da det er væverens tur, afviser han anklagerne. Mistænkeliggørelsen af ham har heller ikke bidt på bønderne. De råber: ”Han er pletfri. Han kan tale for os”. Derefter går man over til afstemningen.

Valghandlingen foregår ved almindelig håndsoprækning, og pastor Rørdam skønner, at der

er flertal for teologiprofessoren. Den går ikke. Hans Hansen kræver skriftlig afstemning. Den giver ham 570 stemmer og Clausen 330.

Dermed var den første landarbejder i Danmarkshistorien valgt ved et demokratisk valg, og det sender rystelser gennem landet. Det var ikke det, der var meningen med demokrati.

Efterspillet

Søndagen efter valget prædiker pastor Rørdam i Mern om folket i Jerusalem, der stemte på røveren Barrabas, og Rørdam mener, at tonen ved valget har været stærkt kritisabel, og at krage havde søgt mage.

Efterfølgende tog angrebene mod Hans Hansen til i en grad, så han til sidst trak sig. Det fik digteren Emil Aarestrup til at skrive et digt, hvor professor Clausen blev karakteriseret som en "højlærd mester / friheds abstrakte ven". Behandlingen af Hans Hansen blev kaldt smudsig og fornedrende.

I væverens sted blev Grundtvig – på pastor Rørdams opfordring - valgt. Det var ikke noget logisk valg. Grundtvig troede på enevælden om end i en mere oplyst form. Flertalsafgørelser var han loren ved – "overtallet" kaldte han det hånligt. Og han mente, at en bonde-regering ville være ødelæggende for Danmark.

Og teologiprofessoren? Ja, han blev udnævnt af kongen og kom derved alligevel med i den grundlovgivende forsamling.

Senere skrev Clausen om valget på torvet i Præstø, at det viste faren ved flertalsafgørelser, når for mange folk nedefra havde valgt. Både han og hans anbefalere havde talt "for døve øren", og anklagerne mod væverens hæderlig-

hed var kun blevet modtaget med hånlige smil og vilde udråb så som: ”Det har intet at sige”.

Hans Hansen fortsatte sin kamp for husmændenes og fæsternes ret. I 1863 kom han ud for et nyt overgreb. Han blev arresteret og sigtet for at have forsøgt at forgive sin svigermor, men blev pure frikendt. Også denne anklage byggede på rygter, som hans politiske modstandere havde sat i omløb.

1867 døde Væveren fra Mern, Hans Hansen, 54 år gammel

Constantin Hansens berømte maleri af den grundlovgivende forsamling. Grundtvig står længst til højre i billedet.

Præstø Lokalhistorisk Arkiv

Fmd. / Arkivleder Ove Rye Jørgensen, Ugledi-
gevej 19, Præstø 4720. Mobil: 4142 6016
E-mail: overye@gmail.com

Næstformand, H.C. Hemmingsen, Fasanvej 6,
Præstø 4720. Tlf.: 5599 2416,
E-mail hcnaebbet@hotmail.com

Kasserer Ole Sørensen, Ronesbanke 12 a,
Præstø 4720. Tlf. 5599 1173
E-mail cokse@adr.dk

Styrelsesmedl. Bent U. Mortensen, Spurvevej 9,
Præstø 4720. Tlf. 5599 1755. E-mail:
beum@dbmail.dk

Styrelsesmedl. Hans Chr. Thomsen,
Egestræde 3, Skibinge. Præstø 4720. Tlf.: 5599
1494. Mobil: 4241 7651. E-mail:
hctka@mail.com

Styrelsesmedl. (For Lokalhistorisk Forening)
Ole E. Hansen, Ved Gadekæret 2. Skibinge.
4720. Tlf. 5599 1464. E-mail:
ole_e_hansen@live.dk

Bente Clemmensen Adelgade 73f, Præstø 4720.
Tlf: 2445 9697
E-mail: Clemmnesen@ny-post.dk

Birgit Olsen Næbvej 20, Præstø 4720. Tlf.:5599
1904. E-mail: bo-co@dbmail.dk

Lokalhistorisk Forening for Præstø

Fmd. Dorte Worsøe, Faksevej 8, Præstø 4720.
Tlf. 2623 3724
E-mail: lystskovhuset8@gmail.com

Næstfmd. Ole E. Hansen, Ved Gadekæret 2,
Skibinge. Præstø 4720.
Tlf. 5599 1464. E-mail: ole_e_hansen@live.dk

Best.medl: Bendt Nielsen. Lundegårdsvej 23A,
Præstø 4720. Mobil: 2238 1961.
E-mail: nielsenbendt@gmail.com

Best.medl: Birthe Taanning Ny-
strøm. Klostermakken 23, Præstø 4720.
Tlf.: 38345832.. E-mail: bitanyd@g.mail.com

Best.medl. & Redaktør af ”Præstø Lokalhisto-
rie”: Hans Chr. Thomsen, Egestræde 3,
Skibinge. Præstø 4720. Tlf.:5599 1494.
Mobil: 4241 7651. E-mail: hctka@mail.dk

Suppl. & Kasserer: Søren Jørgensen. Lindevej
44 1., Præstø 4720.
Tlf.:5599 2080. E-mail: sorencrikjorgen-
sen@gmail.com

Suppl. Inge Knudsen, Jernbanevej 14 st.tv.,
4720 Præstø. Tlf. 5672 5161.
E-mail: wesse@lic-mail.dk

POLITIMESTER

VAGN BRO

KMD. AF DBG.

† 17 2 1893 - † 22 12 1966

ANNA BRO

† 1968